

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ ІСТОРІЇ СТАРОДАВНІХ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “МУЗЕЙНА СПРАВА ТА ОХОРОНА ПАМ’ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ”

Ярослав Лисейко

Інститут гуманітарних і соціальних наук
Національний університет “Львівська політехніка”

© Лисейко Я., 2015

Проаналізовано методи та методики викладання, а також особливості організації вивчення курсу історії Давніх Греції та Риму на основі робіт студентів спеціальності “Музеєзнавство та пам’яткоохоронна діяльність”.

Ключові слова: історія Давніх Греції та Риму, музеєзнавство, музейна справа.

Studying the course in Ancient Greece and Rome history primarily is associated with the departments of History in Ukrainian classical or pedagogical universities. However, with the advent of new specialties of humanities in higher education in Ukraine, the problem of adapting teaching of these subjects for students studying related to the craft of history specialties and in some form involve ancient history and culture studies. An examples of such specialty area of training are Museum management and Protection of historical monuments. The purpose of this article is to study the characteristics of teaching course in the history of ancient Greece and Rome for students of Museology and Protection of monuments specialty and finding the methods of adaptating these training courses to students.

The best way to cover the discipline that now dominates in the world of science and teaching practice is not factual or sociological but civilizational and humanitarian. Thus in the center of attention appear the complex characteristics of ancient societies with a focus on culture and religion, on the people and their behavior, lifestyle or mentality. Special attention is paid to the study of material culture of ancient civilization, preserved monuments of art, military affairs and economy. It has a dual role: on the one hand, students became better acquainted with the achievements of ancient culture and the other is based on the cultural achievements of ancient civilization that help students to learn how to distinguish directly in practice the concepts of cultural monuments, historical heritage and became aware of the importance of activities related to the preservation of the past.

Teaching the History of Ancient Greece and Rome course for students studying the Museology and Protection of monuments specialty comes from the thesis about the role of the course in the system of students’ professional training. The course has to form not only a basic knowledge of the history and culture of ancient Greece and Rome, but also to shape the needed for further learning process skills and for the full development of the specialist in field of Museology or Monuments preserving. Searching the methods of teaching the history of ancient Greece and Rome for students of Museology and Protection of monuments specialty is in the process of dynamic development. Learning not only history but also the culture of antiquity for future specialists in this field encourages to test the methods that involve obtaining historical knowledge through actualization knowledge in culture and monuments.

Key words: the course in Ancient Greece and Rome history, museology, museum study.

Вивчення студентами курсу історії Давніх Греції та Риму асоціюється передусім з історичними факультетами українських класичних чи педагогічних університетів. Однак із появою нових спеціальностей гуманітарного профілю в системі вищої освіти України актуальною стає проблема як саме пристосувати викладання згаданої дисципліни для студентів спеціальностей, що пов’язані із ремеслом історика та передбачають у тій чи іншій формі вивчення античної історії та культури. Прикладом такої спеціальності є напрям підготовки фахівців з музейної справи та охорони історичних пам’яток. У цій статті ставимо за мету дослідження

особливостей викладання курсу історії Давніх Греції та Риму для студентів спеціальності “Музеєзнавство та пам’яткоохоронна діяльність”, а також пошук методів адаптації вивчення дисципліни студентами цієї спеціальності.

Проблеми вивчення античної історії та культури завжди були предметом уваги вчених – істориків, мистецтвознавців, філологів і педагогів. Наслідком розвитку методологічної думки та методики викладання історії Давніх Греції і Риму стало створення комплексу навчальної літератури. Найуспішнішими зарекомендували себе підручники і навчально-методичні розробки таких науковців, як

В. Кузищин [8; 9], В. Балух [1], Г. Підлісна [17], В. Кадеєв [11]. Над проблемами викладання історії античності працювали також такі дослідники як Ф. Зелінський [7], Г. Кнабе [12, с. 9–14], А. Гребенюк [4], Л. Куликова [14; 15]. Водночас у вітчизняній науці відчувається брак цілісних історико-педагогічних і методичних досліджень з проблем викладання історії античності у вищій школі.

У Львівській політехніці вже в 2013 р. відбувся перший набір студентів на спеціальність “Музеєзнавство та пам’яткоохоронна діяльність”. Крім спеціальних вузькопрофільних дисциплін, студенти цього напрямку вивчають предмети загального історичного профілю, які викладають для слухачів історичних факультетів. Одним із таких навчальних предметів є курс “Історія і культура стародавніх Греції та Риму”, що його згідно з навчальним планом вивчають студенти на першому курсі під час першого семестру.

Мета навчальної дисципліни полягає в опануванні студентами змісту та основних закономірностей культурного, соціально-економічного та політичного розвитку античного суспільства. Під час вивчення курсу студенти мають опанувати знання про основні етапи та особливості розвитку античного суспільства, а також оволодіти навичками історичної критики під час роботи з античними джерелами, розвинути вміння логічно мислити і викладати матеріал, робити аргументовані висновки, користуватися джерелами, науковою та довідковою літературою [10, с. 3]. Оптимальний шлях висвітлення цієї дисципліни, який сьогодні домінує у світовій науці і педагогічній практиці – не фактологічний або соціологічний, а цивілізаційно-гуманітарний. У центрі уваги опиняються комплексні характеристики давніх суспільств з особливою увагою до культури і релігії, до людини, її поведінки, способу життя та ментальності [19, с. 8]. Поєднання на належному науково-методичному рівні цивілізаційного і культурологічного підходів дає змогу розкрити поступальний розвиток суспільства, наступність і внутрішню обумовленість історичних етапів [2, с. 3]. На основі мети і вибраних підходів викладання, систему навчання студентів греко-римської історії та культури можна розглядати як спеціально організований, цілеспрямований, динамічний, інноваційний, адаптований до реальних умов розвитку освіти процес, який дає можливість суттєво підвищити результати і компетентність студентів [14, с. 6].

Курс історії і культури Давніх Греції та Риму містить 8 лекцій і 8 практичних занять, що в комплексі становить 32 години навчального навантаження. Для порівняння, на історичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка на цю дисципліну припадає 16 лекцій і

16 семінарських занять. На історичному факультеті Санкт-Петербурзького державного університету цей показник становить 33–34 лекції (66–68 годин) і стільки ж семінарських занять [3, с. 32]. Так, навчальне навантаження для студентів-музеєзнавців у рази менше, ніж на історичних факультетах. Враховуючи обсяг навчального навантаження, а також той факт, що дисципліна у цьому випадку є загальноосвітньою, викладати курс потрібно “спрощено”, оминаючи складні дискусійні моменти і надмірне використання фактологічного матеріалу. Однак дисципліну потрібно зводити не лише до спрощеного викладу фактів, історичних процесів та явищ доби античності, а слід демонструвати процес дослідницької думки під час відтворення становлення та розвитку античної культури, що необхідно для формування у студентів навичок історичного мислення [5, с. 9].

На відміну від історичних факультетів класичних університетів, які готують істориків-дослідників, чи педагогічних ВИШів, де навчають майбутніх вчителів історії, студент-випускник спеціальності “Музеєзнавство та пам’яткоохоронна діяльність” у перспективі має стати фахівцем у сфері збереження, охорони, популяризації історичних пам’яток і передусім повинен володіти навичками поведінки з історичними артефактами – предметами матеріальної культури. Цю обставину також необхідно враховувати під час викладання дисципліни “Історія і культура Давніх Греції та Риму” для студентів цієї спеціальності.

Під час спроб адаптувати курс для вивчення студентами-музеєзнавцями труднощі виникають із добором навчальних підручників та літератури, оскільки матеріал, поданий у класичних підручниках з історії античного світу, часто виявляється занадто обширним і складним для студентів цієї спеціальності, де передбачений насправді невеликий обсяг навчального навантаження. Тому, з одного боку, існує потреба у створенні відповідної навчальної літератури, а, з іншого – особливо велика відповідальність лежить на особі самого викладача, який має проставити правильні акценти у широкому загалі інформації з античної проблематики, стисло і зрозуміло подати її для студента. У цих умовах лекційний курс стає основним гарантом отримання фундаментальних, а не спорадичних знань з дисципліни.

У зв’язку з цим важлива проблема постає при спробах максимально ефективно скомпонувати навчальний матеріал такої складної дисципліни: як саме спрощений виклад матеріалу, опертя переважно на підручник не перетворити на просте відтворення студентами навчального матеріалу. Робота тільки із підручником не ефективна для вироблення наукового

підходу під час вивчення матеріалу дисципліни. Однозначність подання матеріалу і висновків, відсутність посилань на літературу і джерела, що характерно для навчальної літератури, не дає змогу студентам ознайомитись із дослідженнями і не забезпечує достатню проблемність в аналізі процесів і явищ, що вивчають. Таку проблемність може забезпечити лише робота з науковою літературою: монографіями, статтями та історичними джерелами [18, с. 35]. Тому під час викладу матеріалу доцільно подавати думки різних істориків, цитати з джерел, які можуть суперечити одне одному – таким шляхом формуються навички критичного мислення в студентів.

Оскільки значну увагу звертають на культуру Давніх Греції та Риму, велику увагу під час лекцій звертається на наочний матеріал. Технічні засоби дають змогу ознайомити студентів з кращими збудовками античної архітектури, скульптури, ремесла, персоніфікувати образи історичних осіб. Аналіз, інтерпретація мистецької вартості давньогрецької та римської скульптури й архітектури, предметів побуту, озброєння на заняттях сприяють формуванню в студентів базових навичок роботи з музейним експонатом чи історичною пам'яткою. Придатні технічні засоби і для подавання картографічного матеріалу, який дає можливість локалізувати історичні події в просторі. Грамотно побудована презентація допомагає тезисно і спрощено подати великий і складний за обсягом матеріал, який стосується політичного розвитку Давніх Греції та Риму, особливостей державного устрою та соціальної структури суспільства.

Особливий акцент, що визначає специфіку цього курсу для студентів-музезнавців, наявний уже у назві предмета, об'єктом вивчення якого є не лише історія, але й культура Давніх Греції та Риму. Тому важливе значення під час викладання дисципліни звернуто на міжпредметний підхід – крім історичного аспекта, велику роль відіграє мистецтвознавчий та культурологічний. Особливу увагу звертають на вивчення матеріальної культури античної цивілізації, збереженим пам'яткам мистецтва, військової справи та господарства. Це має подвійне значення: з одного боку, студенти краще ознайомлюються з досягненнями античної культури, з іншого – на прикладі культурних здобутків античної цивілізації вони вчаться розрізняти та безпосередньо на практиці оперувати поняттями “пам'ятка культури”, “історична спадщина”, усвідомлюють важливість заходів, пов'язаних із збереженням та актуалізацією пам'яток минулого. Крім цього, ознайомлення з античною культурою в контексті вивчення історії світової культури, є особливо знаковим, адже, наприклад, саме з греками пов'язуються найбільші здобутки,

найяскравіша аура античної цивілізації, саме грекам віддаємо пальму першості у винайденні найвидатніших творів її матеріальної й духовної культури [20, с. 108]. Вивчення античності є важливою основою формування висококультурної й освіченої особистості. Значення вивчення класичної греко-римської історії, міфології і культури важко переоцінити, оскільки, досягаючи крок за кроком цей феномен, студенти стають причетними до величких історичних подій, культурно-історичного досвіду й досягнень людства [14, с. 1, 2]. Саме на підвалинах античної цивілізації згодом виросла сучасна європейська цивілізація.

Важливою обставиною є той факт, що курс “Історія і культура Давніх Греції та Риму” вивчається на першому курсі, коли в студентів формується усвідомлений інтерес до тих чи інших напрямків історичного знання [16, с. 38]. Водночас саме під час вивчення курсу студенти починають вперше ознайомлюватись із загальноісторичними поняттями і термінами, тим апаратом, з яким їм доведеться працювати у наступні роки як майбутнім фахівцям. Вони також вперше починають працювати з історичними джерелами і здійснюють спроби інтерпретувати значення та роль тих чи інших пам'яток.

Якщо в основу подання лекційного матеріалу переважно покладений хронологічний принцип, то в основі семінарських занять лежать як хронологічний, так і проблемно-тематичний принципи. Семінарські заняття передбачають вивчення наступних тем та проблем: 1. Давня Греція в Крито-мікенську добу; 2. Соціально-економічний і політичний розвиток Спарти у VIII–VI ст. до н. е.; 3. Формування полісного устрою та утворення Афіньської держави; 4. Пелопоннеська війна; 5. Рання Римська республіка; 6. Рим в епоху розквіту республіки; 7. Рим в епоху імперії; 8. Занепад Римської імперії [10].

Практичні заняття з історії давніх Греції та Риму мають велике значення для поглиблення й удосконалення знань з цього курсу. Їх можливо використовувати для вирішення всього комплексу наукових і педагогічних завдань. Семінарські заняття дають змогу актуалізувати опорні знання, отримані студентами під час лекцій та опрацювання літератури і є логічним продовженням поступового засвоєння матеріалу. Важливою метою практичних занять є ознайомлення студентів із матеріалами джерел з історії Давніх Греції та Риму. Крім цього, одним із першочергових завдань є всесторонній розвиток у студентів навичок усної мови, уміння чітко відповідати на запитання викладача, правильно формулювати власні питання, брати участь у дискусіях, логічно і послідовно відстоювати свою думку, укладати і повідомляти доповіді з певних питань та проблем [3, с. 32].

Робота на практичних заняттях з історії і культури Давніх Греції та Риму передбачає попередню самостійну підготовку студентів (опрацювання лекційного матеріалу, навчальної, навчально-методичної та наукової літератури, знайомство з джерелами і їхній аналіз) [13, с. 4]. З огляду на це, переліки рекомендованої літератури підібрані з урахуванням наявних фондів бібліотек Національного університету “Львівська політехніка”, Львівського національного університету імені Івана Франка та Національної бібліотеки імені Стефаника, а також матеріалів, доступних у мережі Інтернет.

Проблема, що постає перед викладачем під час планування практичних занять з історії Давніх Греції та Риму – це ступінь використання та інтерпретації історичних джерел. Обсяг навчального навантаження дисципліни і специфіка майбутнього фаху студентів-музеєзнавців не дозволяють такою самою мірою працювати з історичними джерелами, як це відбувається під час навчання на історичних факультетах. Тим не менше, ознайомлення та робота студентів з базовими джерелами має бути обов’язково – мова передусім про опрацювання “Ілліади” та “Одісеї” Гомера, “Історії” Геродота, законів XII таблиць, праць давньоримських істориків і політиків. Для студентів-музеєзнавців ці джерела важливі не лише з погляду інформаційного навантаження, але і як культурний продукт тої епохи, в яку вони були створені, як історичні артефакти, з якими дослідник працює з погляду музеолога чи культуролога.

Традиційно значний обсяг опрацювання навчального матеріалу виділяється для самостійної та індивідуальної роботи студентів, на що завбачено 42 навчальні години. Якщо самостійна підготовка студента до лекцій передбачає його ознайомлення з деякими темами курсу, науковими дослідженнями з відповідних тем, то істотним елементом підготовки до семінарських занять є самостійна робота з першоджерелами, пошук інформації у бібліотеках та мережі Інтернет, що покликано надати студентові додаткову інформацію під час підготовки до занять, написанні рефератів, а також презентації вибраної теми. Індивідуальна робота студентів передбачає створення умов для найповнішої реалізації творчих можливостей у вигляді опрацювання літератури, консультаційної роботи, написання рефератів [6, с. 6, 7]. Реферат як короткий і стислий виклад основних положень дослідження не обов’язково писати кожному студенту, а пропонується як варіативна складова для тих, хто прагне глибше ознайомитись із певними проблемами в галузі античності. Розроблені до курсу методичні рекомендації містять перелік тем рефератів, що стосуються широкого спектра проблематики з історії античності – особливостей географічного положення, природи і клімату держав

античного світу, релігійних вірувань, літератури, архітектурної і технічної думки, скульптури, світогляду, державного устрою, військової справи, персоналій визначних осіб античності [10, с. 5, 6, 8, 10, 11, 13, 15, 17].

Так, викладання курсу історії Давніх Греції та Риму для студентів спеціальності “Музеєзнавство та пам’яткоохоронна діяльність” виходить із тези про роль курсу в системі професійної підготовки студентів. Курс має забезпечити не лише базові знання про історію та культуру античності, але й сформувати уміння та навички, необхідні як для подальшого процесу навчання, так і для повноцінного становлення фахівця в галузі музеєзнавства чи охорони пам’яток. Пошук теоретичних концепцій і методичних систем викладання історії Давніх Греції та Риму для студентів спеціальності “Музеєзнавство та пам’яткоохоронна діяльність” перебуває у динамічному розвитку. Вивчення не лише історії, але й культури античності для майбутніх музеєзнавців стимулює апробацію методик, які передбачають здобуття історичних знань через актуалізацію знань культурології та пам’яткознавства.

1. Балух В. *Історія античної цивілізації*. – Чернівці, 2008. – Т. 1: *Стародавня Греція*. – 654 с.; Т. 2: *Стародавній Рим*. – 848 с. Т. 3.: *Практикум*. – 544 с.
2. Бандровський О. *Методика викладання історії стародавнього світу в середній школі*. – Львів, 2002. – 328 с.
3. Белкин М. *Система лекционных курсов и практических занятий по античной истории в Санкт-Петербургском университете* // Матер. науч. конф. “Антиковедение в системе современного образования”. – М., 2002. – С. 32.
4. Гребенюк А. *Цивилизации античного мира и средневековой Европы. Античная цивилизация. Методологические очерки*. – М., 1997. – 297 с.
5. Дементьева В. *Антиковедение в вузе: обеспечение конструктивного и аксиологического характера образования* // Матер. научн. конф. “Антиковедение в системе современного образования”. – М., 2002. – С. 9.
6. Дудка Р. *Практикум з історії Стародавньої Греції та Риму*. – Ніжин, 2006. – 284 с.
7. Зелинский Ф. *Древний мир и мы*. – СПб, 1997. – 430 с.
8. *История Древней Греции* / Под ред. В. И. Кузицина. – М., 2000. – 399 с.
9. *История Древнего Рима* / Под ред. В. И. Кузицина. – М., 2000. – 383 с.
10. *Історія стародавніх Греції та Риму: плани семінарських занять та методичні поради для самостійної роботи студентів бакалаврів спеціальності “Музеєзнавство та пам’яткоохоронна діяльність”* / уклад.: Я. Б. Лисейко. – Львів, 2014. – 18 с.
11. Кадеев В. И. *История древней Греции и Рима*. – Харьков : Колорит, 2006. – 326 с.
12. Кнабе Г. С. *Материалы к лекциям по общей теории культуры и культуре античного Рима*. – М., 1993. – 527 с.
13. Кісіль С. *Практикум з історії стародавньої Греції та Риму* / С. Кісіль, О. Медалієва. – Черкаси, 2008. – 280 с.
14. Кулікова Л. *Класична греко-римська міфологія та культура в системі шкільної історичної освіти* : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Кулікова Лілія Борисівна. – К., 2006. –

- 40 с. 15. Куликова Л. Б. Классическое гуманитарное образование. История, опыт, традиции: монография. – К. : Університетське вид-во Пульсари, 2002. – 168 с.
16. Мартемьянов А. Из опыта преподавания истории античного мира в Харьковском университете // *Материалы научной конференции “Антиковедение в системе современного образования”*. – М., 2002. – С. 38.
17. Підлісна Г. Антична література. – К., 1992. – 255 с.
18. Телепень С. Из опыта преподавания истории античности студентам, обучающимся по специальности “Русский язык, литература и история” // *Матер. научн. конф. “Антиковедение в системе современного образования”*. – М., 2002. – С. 33–35.
19. Уколова В. И. Актуальные проблемы преподавания истории Древнего мира в современной школе // *Матер. науч. конф. “Антиковедение в системе современного образования”*. – М., 2002. – С. 8.
20. Чумаченко Б. Вступ до культурології античності. – К., 2009. – 174 с.